Якщо нема про що говорити — говоримо про розлучення

З **традиційною моделлю сім'ї щось не так.** Про це вже багато хто каже, але нас, традиціоналістів, і досі більшість. Хоча давні сімейні налаштування за замовчуванням збоять дедалі частіше. Надто в парі, де жінка вже показала власні здібності на роботі. «У сенсі — ти будеш за головного? — каже така дружина чоловікові. — Я заробляю стільки ж, як і ти, освіту маю не гіршу, ніж у тебе, відповідальність за власне життя й сім'ю відчуваю не меншу, ніж ти». Далі годилось би почати розмову про розподіл ролей і однакове право голосу під час ухвалення рішень. Але навичок для таких бесід нам бракує.

Чоловіки, які ділилися зі мною сімейними проблемами, були переконані, що сучасні жінки стали якісь «неякісні», не хочуть бути нормальними дружинами. Жінки, з якими я спілкуюся в офісі моєї компанії або в офісах наших клієнтів чи партнерів, а також жінки на презентаціях книжки «Якщо стрибнули, то гребіть», так само не розуміють, що із чоловіками не так і чому вони не помічають, що давня модель шлюбу не діє.

Отримати відповідь їм ніде. Якщо чоловік приходить до батьків чи до бабусі, то йому з любов'ю кажуть: «Синку, маєш

знайти іншу жінку, зі скромнішими потребами, хазяйновиту, яка б менше була завантажена на роботі й не командувала вдома». Якщо до рідних прийшла порадитися молода самостійна жінка, то розмова складається дзеркально: «Донечко, знайди чоловіка успішнішого за себе, щоб він утримував і тебе, і дітей».

Поговорити з нею про можливість життя з іншим типом чоловіка — учителем, музикантом, кухарем, — тобто з людиною, в якої можуть бути менші статки, старшому поколінню на думку не спадає.

Якщо нема про що говорити, то говорять про розлучення. «Он воно як, усі довкола розлучаються», — починає хтось... «Атож, а чи ви чули, що в Португалії на 100 шлюбів понад 90 розлучень?» — «Та у нас також кожен другий шлюб закінчується розлученням. Жах!» — «А в мене приятелі розлучилися». — «І мої знайомі розлучаються...»

Але хіба це аж так погано, коли люди, в яких життя у шлюбі не склалося, можуть розлучитися? Навпаки: спрощення процедури розлучення, нагода покласти край життю в умовах хронічної відсутності щастя — це неабияке досягнення цивілізації, хоч би яким болісним було кожне конкретне розставання.

Колись ми не могли дозволити собі розлучення, адже не було б де жити, бракувало коштів, щоб ростити дитину. А ще раніше розлучення просто були заборонені або ж наражалися на категоричний суспільний осуд. Нині розлучитися відносно просто, і громадська думка майже байдужа до таких подій. Тим із нас, хто наважився щось змінити в житті, розірвання шлюбу дає нагоду рухатися далі й набивати власні ґулі в пошуках нової моделі стосунків.

МАЙБУТНЄ ВЖЕ ТУТ. АЛЕ Й МИНУЛЕ НІКУДИ НЕ ПОДІЛОСЯ

Проблема не в тому, що ми розлучаємося. Проблема в тому, що наступну спробу робимо за старими лекалами. Так, ми не хочемо жити в токсичній сім'ї, але знову беремося будувати «правильну», класичну, де він зароблятиме гроші, а вона піклуватиметься про дім і дітей. Щойно нам це не вдалося, але ми списуємо невдачу на характер партнера чи на те, що самі недостатньо старались. Але скидається на те, що річ не в нас — двох конкретних особах. Якщо понад половина спроб найрізноманітніших людей в різних країнах відтворити модель класичного шлюбу закінчується розлученням, то щось не те із самою цією моделлю. Поступово стає зрозумілим, що винні не так ці дві людини, як глобальні зміни у влаштуванні нашого теперішнього життя.

Нині у ста країнах світу до вишів вступає більше жінок, ніж чоловіків. А ще у 60–70-х роках минулого сторіччя жінки помітно поступалися чоловікам і за рівнем освіти, і за рівнем заробітної платні. У США, Польщі, Ірландії, ОАЕ жінок у вишах близько 60%, у Латвії й Естонії цей показник іще вищий. Тобто серед завтрашніх управлінців і спеціалістів (а також у завтрашніх сім'ях) жінки будуть освіченіші за чоловіків.

За останні 15–20 років також суттєво зменшився розрив в оплаті праці чоловіків і жінок. Так, у Бельгії, Італії, Польщі різниці майже немає. Навіть там, де вона й досі помітна (у США — 17%), жінки отримують зарплатню, яка дає їм цілковиту незалежність. Скидається на те, що «годувальник» для виживання їм уже не потрібен.

Уявляєте, які кардинальні зміни? Багато віків поспіль пара не могла вижити без підтримки великої родини — усіх без винятку родичів. Самостійна пара з дітьми стала звичним явищем аж у середині XIX сторіччя, та й то лише в містах. А нині й чоловіки, і жінки мають освіту та дохід, які дають змогу нормально жити й виховувати дитину не лише без допомоги родичів, а навіть і без пари.

Зміни в соціальному житті спершу можуть видатися випадковістю, дивацтвом, химерним експериментом. Більшість людей остерігається змін, орієнтуючись на норму, яка склалася до них. Змінювати традиційні порядки починають окремі ризикові особистості, оригінали, першопрохідці. І якщо це спрацьовує, щось покращується, то про зміни починають говорити як про новацію, перспективну модель. Й ось уже хтось начитаний цитує: «Майбутнє вже тут, просто воно нерівномірно розподілене».

Мені подобаються бізнес-конференції, під час яких обговорюють тренди, розповідають про ознаки майбутнього, що вже показали себе. Та коли ми радіємо з тих ознак, з нового порядку речей, міркуємо з колегами, як це використовувати, то майже ніколи не враховуємо, що *минуле теж нікуди не поділося, воно і досі з нами*. Скажімо, у багатьох офісах щораз активніше обговорюють масове застосування ШІ у виробничих і маркетингових процесах, тимчасом як у сотнях вишів студенти й надалі навчаються за книжками Котлера, що були видані 50 років тому. Та ви й самі легко наведете схожі приклади.

Таке співіснування майбутнього і минулого ми проживаємо і в сімейних стосунках: хтось намагається жити в парі інакше, набуває досвіду, домовляється, ризикує (назвемо їх сімейними новаторами), та водночас тисячі людей автоматично, не замислюючись, відтворюють у шлюбі патріархальну модель.

У давньої моделі дуже сильна інерція, адже її нам, як естафету, передає старше покоління. Пригадайте, що нам говорили мами чи бабусі, коли ми були маленькими. Дівчаткам казали: «Учися варити супчик, бо хто ж тебе заміж візьме, якщо не вмітимеш варити супчик?». Хлопчикам давали знати, що плачуть лише слабаки: «Який із тебе буде чоловік і батько, якщо ти плачеш?».

Я й сама втовкмачувала синові, що він повинен допомагати дівчинці, тому що вона слабка і що його завдання — її оберігати. Хоч сама років із двадцяти була переконана, що аж ніяк не слабка і мене не потрібно оберігати. Дивно, так? Іноді хочеться, щоб мені допомогли нести важку валізу, але таке бажання — не привід одружуватися з фізично сильнішою людиною.

Зміни діють проти класичної сім'ї

Зміни поступово накопичуються, щораз більше впливають на нас і непомітно перетворюються на нову норму. Саме про такі зміни я думаю, коли кажу про кризу і навіть смерть традиційної моделі шлюбу.

Найочевидніше: ми стаємо довгожителями. Люди з доходом, освітою й доступом до сучасної медицини живуть не 65–70, а 80 років. А житимуть 85–90 і довше. Такого ніколи досі не було і це спричинило два серйозні зрушення в тому, як влаштоване сімейне життя.

По-перше, люди перестали поспішати створювати сім'ї. Ще у 80-ті роки в більшості європейських країн шлюби укладали у 22–25 років. Це була норма, суспільство не вітало співжиття поза шлюбом, а надто народження дітей. Життя поодинці теж не схвалювалося, воно викликало співчуття. У СРСР, до речі, у ті роки існував податок на бездітність!

Нині все інакше. У багатьох європейських країнах чоловіки одружуються в 30–35 років, а жінки в 31–33. В Україні та інших країнах Східної Європи показники трохи нижчі — 30 років у чоловіків і 27–28 у жінок.

Як так сталося? Жінки дружно вирішили, що спершу слід здобути вищу освіту. Нарешті диплом отримано, але для багатьох — і жінок, і чоловіків — вдалий кар'єрний старт став пріоритетнішим за шлюб. До того ж і суспільство стало спокійніше сприймати співжиття без офіційного оформлення стосунків.

Як на мене, зростання кількості розлучень теж вплинуло на те, що люди відкладають рішення про весілля. Якимось він став не надто якісним, оцей інститут шлюбу. То чи варто поспішати? Схоже, що сучасні молодята подорослішали. Вони більш прискіпливі до потенційних партнерів і краще розуміють, що втрачають, коли наважуються на шлюб.

Ще одне важливе зрушення: позаяк життя стало довшим, а зміни навколо швидшими, ми встигаємо прожити начебто кілька життів. Змінюємо професії й вид діяльності, змінюємо місце проживання, не раз переглядаємо власні пріоритети. За 15–20 років після весілля ми так змінюємося, кожен по-своєму, що воліємо іншого життя, себто ймовірність прожити з тим самим партнером помітно зменшується.

Схоже, **розлучення почастішали не просто тому, що хтось когось зрадив, а тому, що ми стали дуже різними.** Це чесне формулювання заводить у глухий кут районних суддів, які розглядають справи про розлучення.

Нині частка «довічних» шлюбів у великих містах розвинутих країн становить лише 25–30%. Водночас середня тривалість шлюбів, що закінчуються розлученням, — 14–16 років. Це повноцінне сімейне життя, яке розбудували і прожили, але йому настав край, бо і чоловік, і дружина стали інакшими людьми, і з'ясувалося, що далі жити разом не вдасться.

Ще дві «непомітні» зміни, які доповнюють одна одну: **тиск соціуму на сім'ю помітно ослаб, а наша соціальна автономія суттєво збільшилася.** Що правильно, а що неправильно ще 50–70 років тому вирішували в церкві, на партзборах або ж бабусі на лавочках. Наші батьки, незалежно від освіченості й особистих поглядів, стежили, щоб зовні все було як у людей, а слова «що люди скажуть» ми й самі згадуємо, озираючись на колег, знайомих, сусідів чи однокурсників.

Зараз партзборів немає, вплив церкви зменшився й вона стала терпимішою до відступників. Бабусі коло під'їзду де-не-де ще тримають вахту, але на їхню думку вже ніхто не зважає. Ми зачиняємо за собою двері у квартиру, а всередині неї — власні правила і власне автономне життя. Громадська думка чимдалі менше воліє втручатися. Вона втомилася стежити за нами.

Ілюстрацією того, як оточення перестає нас контролювати, є стрімке збільшення числа пар, які познайомилися онлайн. 50, ба навіть 30 років тому головними свахами були друзі, колеги і бари/ресторани. А нині в Парижі, Варшаві чи Копенгагені понад половина пар знайомляться онлайн через застосунок у телефоні. Друзі й досі відіграють важливу роль, але їхній внесок — менше 20% знайомств.

знайти іншу жінку, зі скромнішими потребами, хазяйновиту, яка б менше була завантажена на роботі й не командувала вдома». Якщо до рідних прийшла порадитися молода самостійна жінка, то розмова складається дзеркально: «Донечко, знайди чоловіка успішнішого за себе, щоб він утримував і тебе, і дітей».

Поговорити з нею про можливість життя з іншим типом чоловіка — учителем, музикантом, кухарем, — тобто з людиною, в якої можуть бути менші статки, старшому поколінню на думку не спадає.

Якщо нема про що говорити, то говорять про розлучення. «Он воно як, усі довкола розлучаються», — починає хтось... «Атож, а чи ви чули, що в Португалії на 100 шлюбів понад 90 розлучень?» — «Та у нас також кожен другий шлюб закінчується розлученням. Жах!» — «А в мене приятелі розлучилися». — «І мої знайомі розлучаються...»

Але хіба це аж так погано, коли люди, в яких життя у шлюбі не склалося, можуть розлучитися? Навпаки: спрощення процедури розлучення, нагода покласти край життю в умовах хронічної відсутності щастя — це неабияке досягнення цивілізації, хоч би яким болісним було кожне конкретне розставання.

Колись ми не могли дозволити собі розлучення, адже не було б де жити, бракувало коштів, щоб ростити дитину. А ще раніше розлучення просто були заборонені або ж наражалися на категоричний суспільний осуд. Нині розлучитися відносно просто, і громадська думка майже байдужа до таких подій. Тим із нас, хто наважився щось змінити в житті, розірвання шлюбу дає нагоду рухатися далі й набивати власні ґулі в пошуках нової моделі стосунків.

МАЙБУТНЄ ВЖЕ ТУТ. АЛЕ Й МИНУЛЕ НІКУДИ НЕ ПОДІЛОСЯ

Проблема не в тому, що ми розлучаємося. Проблема в тому, що наступну спробу робимо за старими лекалами. Так, ми не хочемо жити в токсичній сім'ї, але знову беремося будувати «правильну», класичну, де він зароблятиме гроші, а вона піклуватиметься про дім і дітей. Щойно нам це не вдалося, але ми списуємо невдачу на характер партнера чи на те, що самі недостатньо старались. Але скидається на те, що річ не в нас — двох конкретних особах. Якщо понад половина спроб найрізноманітніших людей в різних країнах відтворити модель класичного шлюбу закінчується розлученням, то щось не те із самою цією моделлю. Поступово стає зрозумілим, що винні не так ці дві людини, як глобальні зміни у влаштуванні нашого теперішнього життя.

Нині у ста країнах світу до вишів вступає більше жінок, ніж чоловіків. А ще у 60–70-х роках минулого сторіччя жінки помітно поступалися чоловікам і за рівнем освіти, і за рівнем заробітної платні. У США, Польщі, Ірландії, ОАЕ жінок у вишах близько 60%, у Латвії й Естонії цей показник іще вищий. Тобто серед завтрашніх управлінців і спеціалістів (а також у завтрашніх сім'ях) жінки будуть освіченіші за чоловіків.

За останні 15–20 років також суттєво зменшився розрив в оплаті праці чоловіків і жінок. Так, у Бельгії, Італії, Польщі різниці майже немає. Навіть там, де вона й досі помітна (у США — 17%), жінки отримують зарплатню, яка дає їм цілковиту незалежність. Скидається на те, що «годувальник» для виживання їм уже не потрібен.

Уявляєте, які кардинальні зміни? Багато віків поспіль пара не могла вижити без підтримки великої родини — усіх без винятку родичів. Самостійна пара з дітьми стала звичним явищем аж у середині XIX сторіччя, та й то лише в містах. А нині й чоловіки, і жінки мають освіту та дохід, які дають змогу нормально жити й виховувати дитину не лише без допомоги родичів, а навіть і без пари.

Зміни в соціальному житті спершу можуть видатися випадковістю, дивацтвом, химерним експериментом. Більшість людей остерігається змін, орієнтуючись на норму, яка склалася до них. Змінювати традиційні порядки починають окремі ризикові особистості, оригінали, першопрохідці. І якщо це спрацьовує, щось покращується, то про зміни починають говорити як про новацію, перспективну модель. Й ось уже хтось начитаний цитує: «Майбутнє вже тут, просто воно нерівномірно розподілене».

Мені подобаються бізнес-конференції, під час яких обговорюють тренди, розповідають про ознаки майбутнього, що вже показали себе. Та коли ми радіємо з тих ознак, з нового порядку речей, міркуємо з колегами, як це використовувати, то майже ніколи не враховуємо, що *минуле теж нікуди не поділося, воно і досі з нами*. Скажімо, у багатьох офісах щораз активніше обговорюють масове застосування ШІ у виробничих і маркетингових процесах, тимчасом як у сотнях вишів студенти й надалі навчаються за книжками Котлера, що були видані 50 років тому. Та ви й самі легко наведете схожі приклади.

Таке співіснування майбутнього і минулого ми проживаємо і в сімейних стосунках: хтось намагається жити в парі інакше, набуває досвіду, домовляється, ризикує (назвемо їх сімейними новаторами), та водночас тисячі людей автоматично, не замислюючись, відтворюють у шлюбі патріархальну модель.

У давньої моделі дуже сильна інерція, адже її нам, як естафету, передає старше покоління. Пригадайте, що нам говорили мами чи бабусі, коли ми були маленькими. Дівчаткам казали: «Учися варити супчик, бо хто ж тебе заміж візьме, якщо не вмітимеш варити супчик?». Хлопчикам давали знати, що плачуть лише слабаки: «Який із тебе буде чоловік і батько, якщо ти плачеш?».

Я й сама втовкмачувала синові, що він повинен допомагати дівчинці, тому що вона слабка і що його завдання — її оберігати. Хоч сама років із двадцяти була переконана, що аж ніяк не слабка і мене не потрібно оберігати. Дивно, так? Іноді хочеться, щоб мені допомогли нести важку валізу, але таке бажання — не привід одружуватися з фізично сильнішою людиною.

Зміни діють проти класичної сім'ї

Зміни поступово накопичуються, щораз більше впливають на нас і непомітно перетворюються на нову норму. Саме про такі зміни я думаю, коли кажу про кризу і навіть смерть традиційної моделі шлюбу.

Найочевидніше: ми стаємо довгожителями. Люди з доходом, освітою й доступом до сучасної медицини живуть не 65–70, а 80 років. А житимуть 85–90 і довше. Такого ніколи досі не було і це спричинило два серйозні зрушення в тому, як влаштоване сімейне життя.

По-перше, люди перестали поспішати створювати сім'ї. Ще у 80-ті роки в більшості європейських країн шлюби укладали у 22–25 років. Це була норма, суспільство не вітало співжиття поза шлюбом, а надто народження дітей. Життя поодинці теж не схвалювалося, воно викликало співчуття. У СРСР, до речі, у ті роки існував податок на бездітність!

Нині все інакше. У багатьох європейських країнах чоловіки одружуються в 30–35 років, а жінки в 31–33. В Україні та інших країнах Східної Європи показники трохи нижчі — 30 років у чоловіків і 27–28 у жінок.

Як так сталося? Жінки дружно вирішили, що спершу слід здобути вищу освіту. Нарешті диплом отримано, але для багатьох — і жінок, і чоловіків — вдалий кар'єрний старт став пріоритетнішим за шлюб. До того ж і суспільство стало спокійніше сприймати співжиття без офіційного оформлення стосунків.

Як на мене, зростання кількості розлучень теж вплинуло на те, що люди відкладають рішення про весілля. Якимось він став не надто якісним, оцей інститут шлюбу. То чи варто поспішати? Схоже, що сучасні молодята подорослішали. Вони більш прискіпливі до потенційних партнерів і краще розуміють, що втрачають, коли наважуються на шлюб.

Ще одне важливе зрушення: позаяк життя стало довшим, а зміни навколо швидшими, ми встигаємо прожити начебто кілька життів. Змінюємо професії й вид діяльності, змінюємо місце проживання, не раз переглядаємо власні пріоритети. За 15–20 років після весілля ми так змінюємося, кожен по-своєму, що воліємо іншого життя, себто ймовірність прожити з тим самим партнером помітно зменшується.

Схоже, **розлучення почастішали не просто тому, що хтось когось зрадив, а тому, що ми стали дуже різними.** Це чесне формулювання заводить у глухий кут районних суддів, які розглядають справи про розлучення.

Нині частка «довічних» шлюбів у великих містах розвинутих країн становить лише 25–30%. Водночас середня тривалість шлюбів, що закінчуються розлученням, — 14–16 років. Це повноцінне сімейне життя, яке розбудували і прожили, але йому настав край, бо і чоловік, і дружина стали інакшими людьми, і з'ясувалося, що далі жити разом не вдасться.

Ще дві «непомітні» зміни, які доповнюють одна одну: **тиск соціуму на сім'ю помітно ослаб, а наша соціальна автономія суттєво збільшилася.** Що правильно, а що неправильно ще 50–70 років тому вирішували в церкві, на партзборах або ж бабусі на лавочках. Наші батьки, незалежно від освіченості й особистих поглядів, стежили, щоб зовні все було як у людей, а слова «що люди скажуть» ми й самі згадуємо, озираючись на колег, знайомих, сусідів чи однокурсників.

Зараз партзборів немає, вплив церкви зменшився й вона стала терпимішою до відступників. Бабусі коло під'їзду де-не-де ще тримають вахту, але на їхню думку вже ніхто не зважає. Ми зачиняємо за собою двері у квартиру, а всередині неї — власні правила і власне автономне життя. Громадська думка чимдалі менше воліє втручатися. Вона втомилася стежити за нами.

Ілюстрацією того, як оточення перестає нас контролювати, є стрімке збільшення числа пар, які познайомилися онлайн. 50, ба навіть 30 років тому головними свахами були друзі, колеги і бари/ресторани. А нині в Парижі, Варшаві чи Копенгагені понад половина пар знайомляться онлайн через застосунок у телефоні. Друзі й досі відіграють важливу роль, але їхній внесок — менше 20% знайомств.